

Natuurherstel overlaten aan natuur

Tekst Henk van der Scheer, foto Goldilock Project

Onder rewilding verstaat men een bepaalde visie op de ontwikkeling van de natuur, waarin zelfregulering centraal staat, onafhankelijk dus van menselijk handelen volgens Wikipedia. Het is een van de drie visies die discussies in Nederland over de juiste vormgeving van natuur hebben gedomineerd sinds ongeveer 1975.

De andere twee visies zijn de klassieke natuurbeschermingsvisie of arcadische natuurvisie en de functionele natuurvisie. Onder meer de voormalige Raad voor Ruimtelijk Milieu- en Natuuronderzoek (RMNO) heeft de visies uitgewerkt en laat zien wat de consequenties zijn van elke visie voor de inrichting en het beheer van agrarische cultuurlandschappen, de Waddenzee, de bossen en de grote wateren (rivieren en IJsselmeer) in Nederland. Rewilding is een weg naar natuurherstel, het creëren van natuurlijke processen.

In deze serie behandelen we verwilderen van de natuur (rewilding) aan de hand van het onlangs uitgekomen boek *'Rewilding in Nederland'* (Arts e.a., 2022). Het boek is eigenlijk een essaybundel, geschreven door meerdere wetenschappers, met name uit Wageningen, en deskundigen van organisaties en verenigingen zoals Natuurmonumenten op verzoek van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

Natuurbescherming is van huis uit een conservatieve bezigheid, schrijven de auteurs. Vaak draait het om schadebeperking bij wat de mens heeft aangericht in de natuur.

Een eerste houvast daarbij is terugkijken naar hoe een natuurlijke situatie ooit was. Rewilding is daarentegen juist een activiteit waarbij vooral vooruit wordt gekeken. Zo bezien zet het de traditionele natuurbescherming op haar kop. In de context van de

hedendaagse milieuproblemen op Planeet Aarde, zoals verlies van biodiversiteit, habitatvernietiging en klimaatverandering, valt voor zo'n radicale aanpak wel wat te zeggen. In Nederland kunnen versnipperde natuurgebieden met succes verbonden worden en in Nederland uitgestorven diersoorten kunnen weer een plek vinden.

Essentie en inhoud

De natuurontwikkelingsvisie of wildernisnatuurvisie heeft als ideaal dat de natuur in reservaten zich kan redden zonder enig menselijk ingrijpen, zelfregulerend dus. De natuur zoals die was voordat de mens in een bepaald gebied ten tonele verscheen zou de referentie moeten zijn. Een dergelijke natuur, die geheel los staat van de mens, kan men oernatuur of wildernis noemen. Vandaar ook de aanduiding Wildernisnatuurvisie. Rewilding vindt dan ook meestal plaats in grote gebieden waar het hele landschap verwildert. In Nederland zijn dergelijke natuurgebieden in de loop van de geschiedenis verdwenen. Ze zouden dus opnieuw ontwikkeld moeten worden, bijvoorbeeld in landbouwgebieden. Vandaar dat in Nederland de term natuurontwikkelingsvisie wordt gebruikt, waarbij men streeft naar een mensonafhankelijke wildernissituatie. Een belangrijke wetenschap voor de onderbouwing van deze visie is de ecologie en het begrip ecosysteem is daarin leidend. Volgens deze visie dient

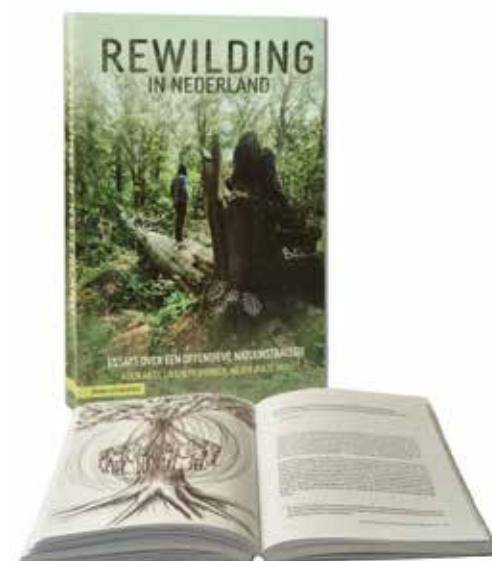

Foto Remco Schoonderwoert

een ecosysteem volledig te zijn, dat wil zeggen dat alle functies in dat systeem vervuld worden en de basisstructuren en -processen aanwezig zijn. Mensen hoeven niet in te grijpen om het systeem draaiend te houden. In een ideaal ecosysteem zijn de energie- en stofverliezen minimaal. Natuurlijkheid van het gebied is belangrijker dan diversiteit of het herbergen van zeldzame soorten. Er wordt niet ingegrepen in de successie. De veranderingen mogen gewoon hun gang gaan.

Biotische en abiotische processen

Rewilding beoogt ruimte te bieden aan natuurlijke processen, óók abiotische zoals overstromingen, waterpeilwisselingen of stuivend zand. Daarnaast is er de biotische kant: het terugbrengen

van ontbrekende schakels in het voedselweb. Soms zijn dat roofdieren, maar in Nederland vaak grote grazers. Omdat de oeros en het wilde paard zijn uitgestorven, nemen Schotse hooglanders, Galloways, Heck-runderen, taoussen, konikpaarden en tegenwoordig ook wisenten hun rol over, aldus de onderzoekers. Wat wij in gang zetten, wordt zeker geen oernatuur; de uitgangssituatie in bijvoorbeeld het rivierengebied is nu eenmaal een landschap met dijken en stuwen dat door de mens wordt gedomineerd. De natuur moet binnen die randvoorwaarden de regie terugkrijgen, vinden de onderzoekers. In het Nederlandse natuurbeleid overheerst daarentegen veelal de gedachte dat de mens essentieel is als beheerder om de biodiversiteit op peil te houden.

Draagvlak

Overigens bestaat het merendeel van de literatuur over rewilding uit opiniepapers. Er zijn weinig degelijke studies die resultaten beschrijven van ingrepen. De Nederlandse inbreng is dan ook nog eens gering, terwijl we juist

voorop lopen in het onderzoek naar rewilding. Er liggen bijvoorbeeld heel veel monitoringsgegevens en resultaten van het project *Ruimte voor de Rivier*. Daarnaast is er ook ruimte voor andere vormen van natuurbeheer. "Ik propageer niet om een kudde Schotse hooglanders in te zetten in blauwgrasland dat als een kleine parel in agrarisch gebied ligt, maar er zijn in Nederland heel veel gebieden die nu geen pareltjes zijn, daar valt winst te behalen", aldus Liesbeth Bakker, hoogleraar Rewilding Ecology van de Wageningen Universiteit. Rewilding ziet zij als een andere benadering om ons gedegradeerde landschap mooier te maken. De vraag is of daar draagvlak voor is. Zo vormen de Oostvaardersplassen al jaren een twistappel. Die laten zien dat het concept van rewilding niet zonder problemen is. Bij rewilding gaat het om het functioneren van het ecosysteem als geheel. Daarom blijkt in de Oostvaardersplassen aantalsregulering van grote grazers nodig om soortenrijke insectenpopulaties in stand te houden. Rewilding is een stappenplan richting steeds wilder

en natuurlijker. "De vraag moet telkens zijn: welke stappen kan ik zetten, ook gezien de fysieke en maatschappelijke context. Als er geen draagvlak is om grote grazers voor het oog van de natie te laten sterven, dan ligt daar nu de grens", aldus Liesbeth Bakker. Dat draagvlak zou je kunnen vinden in het idee dat in nationale parken ook de mens een plaats hoort te krijgen: mens-inclusief natuurbeheer. In moderne landschappen is dat allang het geval. Die opvatting betekent dat er ook buiten de Natura 2000-gebieden natuur is, die het verdient om beschermd te worden (Leltz e.a., 2022).

Rewilding van honingbijvolken

Wilde honingbijvolken hebben het moeilijk in onze natuur. De linde is belangrijk voor het opbouwen van wintervoorraden door bijenvolken, maar eik en beuk vervangen in toenemende mate de linde. Mede daardoor overleven minder volken. Vroeger vormden wilde en gehouden volken

Grove den mag vergaan op de bodem. Foto Chris Cornish

Schotse Hooglander. Foto Bennekom

één populatie: zwermen van gehouden volken vestigden zich in de natuur en overleefden daar. Darren van wilde volken bevruchtten jonge moeren, enzovoort. Deze wisselwerking zorgde voor een grote genetische diversiteit en een goed functionerende natuurlijke selectie. Tegenwoordig ligt de verhouding wilde - gehouden volken op 1% - 99%, tekenden Bruinsma en Van Heemert (2020) op tijdens het interview met Tjeerd Blacquièr, indertijd onderzoeker bij de onderzoeksgroep van Bijen@wur van Plant Research International, één van de instituten van Wageningen Universiteit en Onderzoek. Hij begon met onderzoek naar rewilding van honingbijvolken in Nederland, dat nu wordt voortgezet door Delphine Panziera die hem opvolgde bij Bijen@wur.

In Europa leven honingbijen van nature in bladverliezende of gemengde bossen. Tegenwoordig wordt algemeen aangenomen dat wilde honingbijvolken het in de natuur niet lang uithouden. Verlies van leefgebied en domesticatie door de mens beperken

de mogelijkheden tot vestiging. Komt het wel tot vestiging, dan zouden parasieten en ziekteverwekkers ervoor zorgen dat wilde volken na een paar jaar te gronde gaan. Wasmotten ruimen daarna de raten op. In Duitsland gingen wetenschappers op zoek naar wilde bijenvolken in twee bijna natuurlijke beukenbossen. Die bossen komen algemeen voor in Centraal-Europa. Het onderzoek resulteerde in de vaststelling dat er 0,11-0,14 volken per vierkante kilometer bos voorkwamen (Kohl en Rutschmann, 2018; Van der Scheer, 2018). In één van de volgende afleveringen van deze serie zal nader worden ingaan op resultaten van rewilding van honingbijvolken. ●

Literatuur

- Arts, K. Bakker, L. en Buys, A. (redactie), 2022. Rewilding in Nederland: Essays over een offensieve natuurstrategie. KNNV uitgeverij, Zeist, 1e druk, doi.org/10.18174/559474.
- Bruinsma, W. en Heemert, K. van, 2020. Natuurlijke selectie: leven met varroa. *Bijenhouden* 14(2):14-16.

Kohl, P.L. en Rutschmann, B., 2018. The neglected bee trees: European beech forests as a home for feral honey bee colonies. *PeerJ* 6:e4602.

Leltz, G., Altena, C. van, Mooij, W., Teurlincx, S., Veenstra, A., Wijk, D. van en Kuiper, J., 2022. National Park 3.0: a welcome addition to the diversity of national parks? *Landschap* 2022-3:143-151.

Scheer, H. van der, 2018. In Europese bossen leven meer wilde honingbijvolken dan gedacht. *Bijenhouden* 12(6):19.